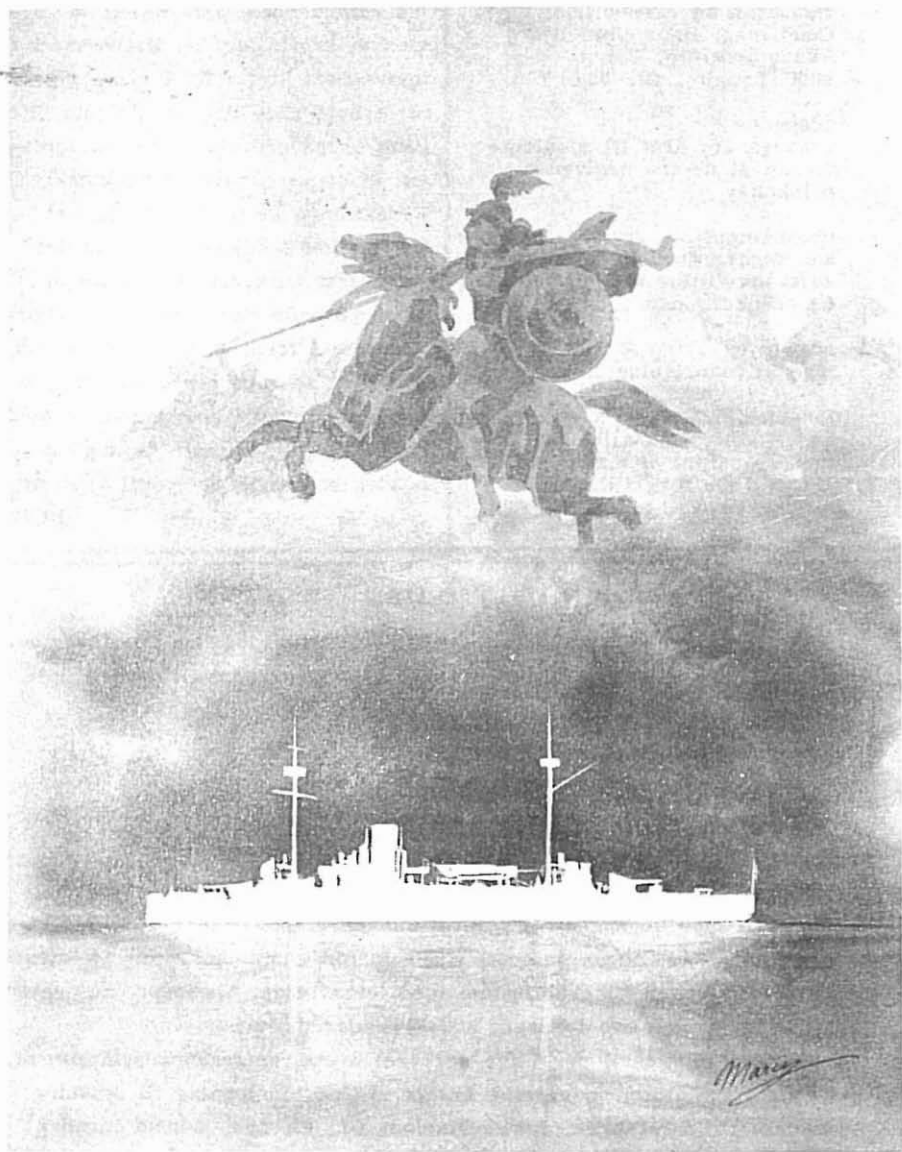

Marinehistorisk Tidsskrift

NOVEMBER 1972

5. ÄRGANG

NR. 4

MØDEINDKALDELSER INDE I TIDSSKRIFTET

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT
november 1972 5. årg. nr. 4

udgives af
Marinehistorisk Selskab
Selskabet Fregatten Jyllands
Venner og Selskabet Orlogsmuseets Venner

redaktion og ekspedition:
Cand. mag. Hans Chr. Bjerg
Akademivej 35, 2. tv.
2800 Lyngby, tlf. 87 01 72

udsendes
4 gange om året til medlemmerne af de tre udgivende selskaber

abonnement
kan tegnes gennem de udgivende selskaber eller ved henvendelse til ekspeditionen

eftertryk
med kildeangivelse tilladt

forsiden
er en allegorisk silhouet-tegning udført af prinsesse Marie 1899 forestillende krydseren VALKYRIEN

Med dette nummer af Marinehistorisk Tidsskrift afsluttes 5. årgang. Tidsskriftet må nu siges at have trådt sine barnesko. Oplaget er på 1450, hvilket må siges at være akceptabelt for et tidsskrift af denne størrelsesorden. Det kniber stadig med at skaffe stof og tilstrækkeligt interessant stof. En lysning i dette forhold anes dog nu. Næste årgang er så godt som allerede optaget af et par omfangsrige bidrag. Redaktionen kunne tænke sig, at tidsskriftet i højere grad end det har været tilfældet ville blive et mere levende tidsskrift, hvor abonnenterne i form af korte indlæg udvekslede synspunkter eller stillede marinehistoriske spørgsmål. - Med det første nr. i næste årgang udsendes et samlet index til 1.-5. årg.

HCB

MARINEHISTORISK SELSKAB

Selskabet afholder almindeligt medlemsmøde onsdag den 29. november 1972 kl. 20 i Søofficersforeningens lokaler, Overgaden O. Vandet 62 B, hvor

kommandørkaptajn E. Borg

vil fortælle

Lidt om uniformer i Marinen gennem 3 århundreder

Lederen af Marinestabens historiske Sektion, kommandørkaptajn E. Borg vil med udgangspunkt i forordningen af 28. december 1722 - altså netop nu 250 år gammel - der indførte uniformer for søetatens officerer, underofficerer og menige, fortælle om Marinens uniformer. Foredraget vil blive ledsaget af lysbilleder.

Efter mødet vil der blive serveret 3 stk. smørrebrødssnitter, øl, kaffe og kage incl. servering for kr. 12,00. Indtegning til spisning må ske til sekretæren, lektor Barfod, tlf. 87 22 54, senest mandag den 27. november.

Styrelsen

FORSØGENE PÅ AT OPRETTE
ET MARINEKORPS I DANMARK

af

BIRGER THOMSEN

Under den igangværende registrering af Søetatens Kort- og Tegnings-samling i Rigsarkivet er et udateret "Project til Mariners Oprettelse" signeret af F. de Løvenørn (Des. A. nr. 351-II) kommet for dagen. Frederich de Løvenørn blev født 6/1-1715. Han var søn af general og overkrigssekretær Poul de Løvenørn. I årene 1735-39 var han i den franske marines tjeneste, og efter sin hjemkomst blev han 1740 udnævnt til deputeret i Søetatens General-Commissariat. Da de to søetatskollegier i 1746 blev slået sammen, fortsatte han som medlem af det Combinerede Admiralitets- og Generalcommissariats Collegium til den 19/8-1751, hvor han blev udnævnt til amtmand i Korsør. Han døde 15/10-1779. Projektet har aldrig tidligere været offentliggjort og er af særlig interesse p.g.a. dels at kaste lys over de forskellige forsøg, der gennem tiderne er gjort for at etablere et marinekorps i Danmark dels at give en udførlig beskrivelse af vagtforholdene på Holmen samt lønningsforhold fra omkring midten af 1700-tallet.

Baggrunden for projektet er et ønske om at oprette et marinekorps, som kunne overtage vagterne ved Søetatens etablissementer, hvorved "Matroserne kunne spares og bruges til andet Hans May: Arbejde". Endvidere ville marinerne kunne udgøre et glimrende stampersonel ved flådens bemanning af skibssoldater. (se TABEL I)

Man regnede med 1 dags vagt og 2 dage fri, hvorfor de fremkomne tal skal ganges med 3 for at nå frem til det nødvendige antal mænd til vagtens opretholdelse. Hertil skal så lægges en vis "spildprocent" af syge og arrestanter, i tabellen opgivet til hhv. 37 og 19 mand.

Ved at foretage disse udregninger når man frem til følgende tal:

(se TABEL II)

I skemaet er herefter indføjet, hvad de forskellige kategorier af mandskab koster.

Et alternativ i bemanningen af vagterne, nemlig ved benyttelse udelukkende af "soldatesque", d.v.s. udskrevet mandskab, sættes op i Tabel II, og deres bekostning sammenlignes med udgifterne i tabel I:

Underofficerer	47 koster	1908 rd. 34 sk.	
Tambour	12 "	448 rd. 12 sk.	
Gemeene	561 "	19348 rd. 63 sk.	ialt 21.695 rd. 13 sk.

Man kunne herved spare 4890 rd. 94 sk.

	TABEL I indeholder antallet af Matroser på vagt ved Søetaten							
	Gl.Holms H:vagt	Dockens vagt	Chr:holms vagt	Flydebro vagt	Nyholms H:vagt	Bommens vagt	Nyboder vagt	daglig på vagt
Underoff.	2	1	1	2	2	2	1	11
Matroser og bøsseskytter	46	10	22	15	16	16	11	136
Tambour	1				1	1	1	4
Soldatesque und:officer	1				1	1		3
gefrieder					2	2		4
Soldater	9				15	6		30
	59	11	23	17	37	28	13	188

TABEL II

	total af Mandskab	Hvad under- officer, årligt koster	Hvad Tambour og Gefrieder årligt koster	Hvad de gemene ma- trosers og soldater årligt koster	total Summa
Under-officerer	36	2497 rd. 84 sk.			
Matroser og bøsse- skytter	450			20100 rd.	
Tambourer	12		536 rd.		23133 rd. 84 sk.
Soldatesque Underoff.	11	578 rd. 62 sk.			
Gefrieder	12		448 rd. 12 sk.		
Soldater	99			2425 rd. 45 sk.	3452 rd. 23 sk.
ialt	620	3076 rd. 50 sk.	984 rd. 12 sk.	22525 rd. 45 sk.	26.986 rd. 11 sk.

Dersom man oprettede et Marinekorps, mener Løvenørn, at man foruden ville behøve det mandskab, som vises i tabel III: (se TABEL III)

Dersom dette skulle være for bekosteligt, opstiller Løvenørn et "skrabet" forslag, hvor man nøjes med vagt ved Qvæsthuset, Kollegiet, hos Rosenpalm som første Admiral, hos den første i Kollegiet, kun fanevagt hos den ældste chef, ordonnanser i samme antal som før, samt "... til Extra Poster, som i tilfælde maatte behøves, burde i det ringeste være i reserva ... 36 mand."

Dette giver ialt 7 poster, hvortil der behøves 129 mand.

Bekostning: 4425 rd.

Dertil 8 Underofficerer til de

129 mand, " 324 rd. 80 sk.

ialt 137 mand, med en " på 4749 rd. 80 sk.

Det samlede antal som behøves for at besætte Søetatens vagter bliver følgende:

det "overdådige" forslag:	620 soldatesque (se tabel II)	19348 rd. 63 sk.
	428 marinere (se tabel III)	14914 rd. 35 sk.
Ialt	1048 mand bekostning	34263 rd. 2 sk.
det "skrabe" forslag:	620 Soldatesque	19348 rd. 63 sk.
	137 Marinere	4749 rd. 80 sk.
Ialt	757 mand bekostning	24098 rd. 47 sk.

TABEL III

	post.	mand- skab	i 3 dage	udgift
Ved Questhuuset, som tilforn har været	2	6	18	
Ved Collegio	2	6	18	
NB: disse Poster gives nu fra Landetaten, som naar vi hafde Mariner, nok ville trække dem ind.				
Admiral Rosenpalm, som Admiral	1	3	9	
Admiral Suhm, som Admiral og som Chef paa Holmen	1	3	9	
Den første i Collegio	1	3	9	
og dersom Collegium bør ansees som Søe:Etatens Generalitet, hvor Opper: Commandoen er, da bør hvert Membrum med billighed have een Post, og da der nu er 5 Membra, da er der for de 3 øvrige	3	9	27	
Til Fahn:vagt for de 3de Chefs, som skall commandere dette Corps	3	9	27	
Til ordonnantz for Stabs Officererne præter propter				30
Til Extra Poster, som i tilfælde kunde behøves, kunde være i reserv.				53
Og for at besætte den Esquadre af 4 Skibe paa 60 Can:/: naar end af det alt beregnede Mandskab ikkun regner 2 Mand til Post at blive tilbage:/: behøvedes				203
Summa	13	39	403	13899rd. 25sk.
Til disse 403 mand vil behøves 25 Under:Officer		25		1015rd. 10sk.
Total Summa		428		14914rd. 35sk.

TABEL IV

antal	caracter	Aarlig Gage	gør paa 1 Comp.	gør paa 30 Comp:
1	sergeant	57 rd. 10sk.	57 rd. 10sk.	1713 rd. 12sk.
2	corporal	45 rd. 67sk.	91 rd. 38sk.	2741 rd. 84sk.
1	tambour	37 rd. 15sk.	37 rd. 15sk.	1114 rd. 66sk.
22	gemeene	34 rd. 29sk.	754 rd. 52sk.	22639 rd. 36sk.
26	mand		940 rd. 29sk.	28209 rd. 6sk.

Til flådens bemanning med Soldatesque behøvedes på den tid 3690 mand, opdelt i 3 regimenter a 10 kompagnier. Dette giver pr. kompagni 123 mand. Da Løvenørn er klar over, at man i fredstid ikke kan have 3 stående regimenter Marinere, på grund af den store udgift hertil, har han i sine opstillinger kun angivet det antal Marinere, som i fredstid er nødvendigt til vagttjeneste. Men dette ringe antal vil han alligevel opdele i 30 kompagnier, "...saasom jeg er af den tanke, det er lettere at augmentere eet Compagnie, naar jeg har een stamme af fjerde eller femte partee og bringe det i discipline, end naar jeg opretter det ganske af nyt."

Et kompagni skulle derfor se således ud: (se TABEL IV)

Derefter fortsætter Løvenørn: "Disse Marinere burde efter mine ringe tanker ikke commanderes af andre end Sø Officerer, baade Chefs og Subalternes, deels fordi derved kunde vindes, at dette Regiment desto stadigere blev ved Etaten, deels og ere Land=Officerer til ingen nytte inden Skibs=Borde, og koster Kongen meget, desuden har i Krigens tiid denne difference af Etater tiid været aarsag til uenighed inden Skibs=Borde".

For at opmuntre søofficerer til at tjene som marineofficerer, mener Løvenørn, at man til deres faste gage bør tilføje visse tillæg, svarende til hvad en Infanteriofficer havde (bl. a. frimænd, d. v. s. vacante pladser i regimentet, som chefen hæver løn for, som han så betragter som tilskud til sin egen løn). Der bør også kompenseres for det ekstra arbejde, som en stilling ved korpset ville medføre.

Til korpset behøves følgende officerer:

Som chef en Commandeur Capitaine, som majorer 2 Capitainer, som kompagnichef en Capitain Lieutenant, som subalterne 2 Second Lieutenanter, hvor den ældste skulle gøre tjeneste som Premier-løjtnant, samt en Feldwebel til at bære fanen.

Udgifter til officerer ved et kompagni: (se TABEL V)

Også i dette tilfælde er Løvenørn i stand til at fremlægge et "skrabet" budget, hvis slutsum udviser 20151 rd. 6 sk.

Derefter sammenstilles de almindelige budgetter med sparebudgetterne, og denne opføres i de følgende tabeller:

TABEL V

	Aarlig gage
1 Feldwebel som kunde ansees som Cadet, men anskaffe sig Mundering	100 rd.
1 Second Lieutenant nyder desuden 40 rd. Douceur penge af Compagnie Chefen	150 rd.
1 Premier Lieutenant, der dog ikkun i Etaten behøver at være Second Lieutenant nyder desuden 52 rd. Douceur penge af Compagnie Chefen	150 rd.
1 Captain Lieutenant, som Chef af Compagniet	250 rd.
1 Penge i stæden for 10 Friemænd/ som de har ved Divisionerne/ NB: af disse Penge betaler Compagnie Chefen Officererne deres Douceurs, desuden er i denne Summa Afkortningen til Regiments Cassen etc: med iberegnet	342 rd. 93 sk.
Verbpenge/: saalænge Compagnierne ei ere stærkere, men siden i proportion:/	30 rd.
Til Gevehrets Vedligeholdelse	4 rd.
Summa paa eet Compagnie	1026 rd. 93 sk.
giver paa 30 Compagnier	30809 rd. 6 sk.
Til staben:	
2 Captainer at nyde/: foruden Compagniet og det som Chefen derfor er Tillagt:/ som Major hver 300 rd.	600 rd.
1 Commandeur Capitaine/: foruden Compagniet og det som Chefen derfor er tillagt:/ som Regiments Chef	450 rd.
Nyder desuden de sædvanlige Afkortninger til Regiments omkostninger og paa een Skriver	50 rd.
Desforuden vil ved hvert Regiment behøves én Feldskiær med svend	192 rd.
Summa paa 1 Regiment	1292 rd.
giør paa 3de Regiment	3876 rd.
1 Regiments Quarter Mester, men som jeg tænker kunde være nok til de 3de Regimenter, sættes han for høyere gage end ved Landetaten, fordi han faaer stærkere Arbeide	200 rd.
Summa paa alle 3de Regimenter	34885 rd. 6 sk.

			"sparebudget"
gemeene	28209 rd.	6 sk.	28209 rd. 6 sk.
officerer	34885 rd.	6 sk.	20151 rd. 6 sk.
ialt	63094 rd.	12 sk.	48360 rd. 12 sk.

Løvenørns project indeholdt faktisk to forslag, hvert med sit udgangspunkt; det ene er et forslag til oprettelse af et vagtkorps til besættelse af Søetatens vagter, som vil kræve et mandskab på ca. 760 mand, det andet foreslår oprettelsen af en stamenhed af marinesoldater, 780 mand stærkt, som skulle tjene som "skelet" og i krigstid udfyldes med soldatesque, således at man kunne opfylde flådens behov for marinesoldater. At der er næsten overensstemmelse mellem disse to tal skyldes nok mere end en tilfældighed!

Efter disse omfattende regnestykker udlægger Løvenørn sine tanker m.h.t. kommandoføring, rekruttering m.m.: "... som til fundament er lagt, at disse Mariner skulde commanderes af Sø Officerer, saa burde og al Commando derved være Dansk, ligesom den er til Skibs og over Matroserne".

For at gøre rekrutteringen billigere, mener han at kunne sænke kravene til rekrutterne, når det gælder deres højde, når blot de er raske og friske, "... og ingen Karl at holde under 5 foed 1 tomme og ingen over 5 foed 4 tommer Siøllandsk Maal paa bare fødder, men friske, raske og, saavidt muligt, bredskuldrede Folk".

Som yderligere tillokkelse bør man også tilbyde tjeneste udover den normale afskedigelsesalder, "... saasom een Sø Soldat, naar han er rørig, gierne for alderens skyld kan gjøre tjeneste til Skibs". Naturligvis bør der heller ikke mangle en pension samt "... andre Frieheder, som ere undte Matroserne og Soldaterne ved Land=Etaten". Desuden burde Marinerne, ligesom matroserne, have frihed til at gifte sig.

Løvenørn forsømmer heller ikke at foreslå, at man burde have "Ruug-drenge ved dette Corps, som ved Divisionerne, da disse Ruug-drenge indtil de bleve 18 a 20 år, skulde fare til Skibs, som de andre Matros-drenge", og hvis det viste sig, at nogle af dem blev dygtigere som matroser, kunne man altid foretage en byttehandel mellem matros- og marinedrenge!

Med hensyn til marinernes uddannelse mener Løvenørn, at man især skal lægge vægt på træning i "chargerings baade med og uden bajonetter paa flinten", håndgranatkastning og ikke mindst kanon-exercits. Han lægger knap så megen vægt på geværgrebene, udover det nødvendigeste, dog mener han det højst nødvendigt at kunne marchere "vel og flot" ved landgang "og andre slige Tilfælde".

Efter dette gennemgås munderingen omhyggeligt: "Siden deres Mundering før har været graa, og Sø Officerernes er det ligeledes, mener jeg den saaledes som følger, kunde være indrettet: Mørke graa kiol med paille indenfor, paille vester, opslag og kraver". (Her bør indskydes, at på den medfølgende uniformstegning er kjolens farve mere blå end grå.)

"Pallask, ligesom Artilleristerne, undtagen den skulde være rund i enden, smaa grenaderhuer, korte støvler, /: omtrent af facon som Husarernes: / deres Lædertøj hvidt og endelig flindt med bajonet til."

Valget af munderingsgenstande forklares nærmere: "NB: At jeg har lagt dem grenader Huer til, er deels fordi de kan ansees som grenaderer, siden de bør øves i deres exerciser, deels og fordi de slags huer jeg meener er gode i en entring til at taale og afværge eet hugg af en Pallask. .. Støvlerne, fordi jeg troer Karlen er bedre tient dermed end med Støvletter, og jeg ikke seer det kan koste meere. At Lædertøjet er hvidt, er, fordi det i mine tanker lettere holdes rent, end det guule og staar desuden bedre".

"Officerernes Mundering blev, som den nu er for Sø=Etaten, undtagen de ved dette Corps staaende, hafde paille vester etc: i stæden for rødt og for at distingere dem naar de vare i tjenesten, burde de have røde og guule Skiærfer men bære dem om livet, hvoraf de tillige kunde gjøre den nytte, at det i tilfælde kunde holde dem varm, som og i Entning til at have eet par Pistoler i bæltet i stæden det for dem til Skibs var til hinder over Skuldrene."

Da Løvenørn ikke har dateret sit projekt, har det været nødvendigt at gøre det ad anden vej.

Det i vagtlisten nævnte Collegio, kan kun være det i 1746 oprettede kombinerede collegium, da der før den tid var to collegier. Der angives yderligere, at dette collegium består af 5 medlemmer, hvilket i tid bringer os frem til 30/12-1747, hvor det sjette medlem, Vice Admiral Wodroff, dør.

Ved Løvenørns afgang fra Collegiet d. 19/8-1751 suppleres dette op, således at der igen var 6 medlemmer.

Denne datering af Projectet, nemlig et sted mellem 30/12-1747 og 19/8-1751 bringer det i tid meget tæt på et andet arkivalie, som omhandler oprettelsen af et Marine Korps. Det drejer sig om det Comb: Admiralitets og Gen: Commissariats Collegies udredning, efter en formentlig mundtlig forespørgelse fra Kongen, om, "... hvorledes de forhen ved Sø=Etaten værende Marin Regimenter have været indrettede, af hvad Aarsag de ere blevet afskaffede, og om det

kunde være muligt, saadant igien at oprette, for at have det fornødne antal af Skibs Soldater i paakommende tilfælde, uden at requirere enten alle eller et alt for stort antal fra Land Etaten som i Fejdetid selv behøver Regimenterne udi Felten."

Denne "Allerunderdanigste Forestilling" er dateret d. 17/10-1748, og er signeret af C. von Holstein, A. Rosenpalm, F. Hoppe, og F. de Løwenørn, alle medlemmer af Kollegiet. En del tyder på, at Løvenørn kan have været bagmanden for Kongens interesse for Marinekorps!

Det har ikke været muligt at knytte nærmere forbindelse mellem disse 2 arkivalier, bl.a. fordi det har været umuligt at finde frem til skriftlige ønsker fra Kongens hånd, men Løvenørns interesse i marinekorps, kombineret med hans centrale placering i Kollegiet, gør alligevel denne forbindelse tydelig.

Collegiets redegørelse til Kongen er i 2 dele, først en historisk redegørelse for de forskellige Marinekorps fra deres oprettelse til året 1748, derefter følger en vurdering af, hvilken indflydelse oprettelsen af et Marineregiment ville få på udskrivningen af mandskab til flåden. For denne vurdering tager Kollegiet al mulig forbehold, "... thi endnu at kunde determinere hvorledes saadanne Regimenter til Soulagement for Land=Etaten og Nytte for Søe=Etaten kunde indrettes, uden derved at tabe et anseeligt af Matroser, eller uden at blive Eders May: Cassa til langt større Byrde, ere vi endnu ikke udi stand, for adskillige os manglende Efterretninger, dem vi først fra Enroullerings Chefferne skulle indhente."

Admiralitetsskollegiets udredning af marinernes historie indtil 1748 begynder med en påpegning af det mangelfulde kildemateriale: "... vi maae allerunderdanigst erindre, at ingen fuldstændig Historie derom kan forfattes, siden der, nogle faae Leipsana fra 1671 af undtagen, ingen ordentlige protokoller, førend 1679, og i dem er endda ikke saa tilstrækkelig Oplysning, som til en fuldstændig Kundskab og Historie udfordredes ..."

Herefter følger, hvad Kollegiet har været istand til at udrede.

Fra "gamle tider" har Søetaten underholdt 1000 faste matroser, 500 bøsseskytter samt et kompagni soldater på 150 mand til besættelse af vagter. Derud over havde man pålagt "Kjøbstæderne, Øerne og Landet i Dannemark og Norge" at stille 4000 mand i paakommende tilfælde. I reglementet for året 1680 er disse 4000 mand godtgjort med 84000 rd., og til skibsvagt skulle af disse bruges 1500 mand, som skulle tjene på Holmen i 8 af årets måneder. Denne post beløber sig til 32000 rd. Det 150 mand store soldaterkompagni er op-

Forslag til uniform for Marinekorps, udarbejdet af F. de Løvenørn omk. 1748.
Original i Rigsarkivet. Marinens Kortsamling, Des. A, 35

ført med et beløb på 5250 rd. 65 sk. Slutsummen på reglementet beløber sig til 32.8385 rd., hvor det resterende beløb har været anvendt til hvervning, såvel i Kongeriget som i udlandet, af hvad der yderligere skulle bruges af matroser og bøsseskytter. Skibssoldaterne er sandsynligvis stillet til rådighed af Landetaten.

Terminologien kræver måske en forklaring: Bøsseskytter var da tidens kanonerere ombord på flåden; skibssoldater eller "soldatesque" var soldater, udkommanderet til tjeneste ombord på flådens skibe; de blev benyttet til landgangskompagnier, vagt ombord i skibene etc. Marinekompagniet på 150 mand bør skelnes fra disse skibssoldater, da dette udelukkende blev benyttet til vagttjeneste på Holmen, og til andre Søetaten vedrørende vagter.

I Norge havde man, efter ordre fra Krigskancelliet af 7. januar 1671 begyndt oprettelsen af et regiment skibssoldater, som blev uddannet fuldstændig som Landmilitien, d.v.s. det ".. skulle forsynes med gevær, exercere ved Kirken een gang om Aaret, nyde lige Retligheder med Land Militien, have frihed at fare, og sig ernære med alt hvad de kunde naar det ikke var Eyeren til Forfang."

Mandskabet til dette regiment skulle tages fra ".. Strandsidderne og Huusmændene langs Kysterne og af Løsgængerne i Kiøbstæderne", men man er ikke istand til nærmere at bestemme, hvor mandskabet er kommet fra, om de evt. er taget fra specielle lægder; og det slås derfor blot fast, at i året 1675 er regimentet på over 700 mand, ".. fra de fleste Amter og Nordlandene", med Livoberst Hamilton som chef.

I året 1680 "ventileres" fra Admiralitetet den tanke, at man ved hvervning kunne komplettere Marinekompagniet til 200 mand, oprette 5 nye kompagnier a 200 mand ved afgivelse fra hver kaptajn i Danmark og Norge af 5 mand, ".. og desuden proponeret at et Regimente maatte oprettes i Norge, men paa hvad Staade det skulle gøres var ikke forelagt."

Resultatet af "ventilationen" blev en Kgl. Ordre, ".. som tilmelder Admiralitetet, at 2de Marin Regimenter skulle blive oprettede, et ved Holmen og et i Norge, som skulle sortere under Sø Etaten".

I året 1681 er et Marineregiment oprettet i Norge, ".. men paa hvad Maade vides ikke"; antagelig er det tidligere Skibssoldaterregiment taget til hjælp ved oprettelsen, og man har indrettet visse såkaldte Marine-lægder, opdelt til 3 batallioner, i Bergen, Trondheim og Westerlen. Det i samme år oprettede Marineregiment i København bestod af 1200 mand, fordelt på 6 kompagnier, og disse i 3

"Oberstløjtnantskaber". Regimentet er i reglementet for 1682 ansat til 41.359 rd. 54 sk.

De 4000 mand, som tidligere figurerede på reglementet, bliver nu formindsket til 500 mand på fast gage. Dette antal beskæres yderligere til 200 mand for siden helt at ophøre.

Det ved Holmen oprettede Marineregiment blev årligt kompletteret ved hvervning fra Norge, Møen, Falster, Bornholm og Cuurland. Det blev brugt til at besætte vagterne (ved Holmen), som soldater på flåden, til kanonexercits samt til forefaldende arbejde på Holmen, hvor de, sammen med andre soldater, har fået 4 sk. daglig i arbejdspenge, ".. og udi rodevis, 100 i hver rode, fået daglig 3 tønder øl om sommeren."

Indtil 1682 er de 3 batallioner formelt afskilt, og først i dette år samles de under oberst Wibe til et regiment.

I året 1684 er regimentet på 1500 mand, med en bekostning på 56.961 rd. $74\frac{1}{4}$ sk.

1688 kom regimentet under Kommandanten i København; dette uledes af, at Admiralitetet anmoder ham om mandskab til tjenesten, samt at det stiller ham et forslag om, at de (mandskabet) måtte exercere med kanoner på Tøjhuset, samt benyttes til flådens tiltakling, ".. og til den del nyde en lærredsklædning for at spare paa Munderen".

1689 benyttes regimentet som bøsseskytter på flåden "eftersom der paa dem (er) ganske mangel", og derfor har Landmilitien måtte træde i deres sted og gør tjeneste som skibssoldater. Samme år er der ved en forordning udskrevet marinere langs Norges kyster.

I året 1699 stilles der forslag om en komplettering af regimentet med 25 mand pr. kompagni, og der opnås en Kgl. resolution til dette i 1700. Forstærkningen bliver dog ikke til mere end et kompagni. Denne mandskabsmangel fører til et forsøg fra Københavns Kommandant på at indtrække vagten fra Holmen, hvilket dog bliver forhindret.

Den 16. oktober 1703 gives der en forordning om søfolks friheder, for hvilke de skulle være pligtige at tjene i flåden, og i tilknytning hertil foreslås af Admiralitetet og generaladmiral Gyldenløve en ordentlig "enroullering" over alle søfolk i Danmark og Norge, hvor Marineregimentet i Norge skulle inkorporeres i enrulleringen.

1706 kommanderes det københavnske marineregiment til Holsten, "... og siden er det Navn uddød i Etaten, indtil det omsider uddøde i Land Etaten ved at kalde det Bornholmske Regiment."

I 1706-07 bringes enrulleringen i stand i Norge, Søndenfjelds, med Stavanger iberegnet, og det blev kun i disse søndenfjeldske distrikter, at Søetaten fik tildelt lægder.

1721 og 1722 fremsættes et foreslag om, at man skulle foretage en "separering", antagelig mellem Sø- og Landetaten, i de Trondheimske og Bergenske distrikter, samt at de Bergenske og Westerlehnske landregimenter skulle omdannes til marineregimenter. Separeringen kommer i stand, men således, at Søetaten mister 100 lægder, som Landetaten overtager.

Ved en lignende "handel" i 1726 mister Søetaten endnu 122 lægder, og samme år standses enrulleringen.

I 1739 genoptages enrulleringen, men da de udsendte officerer mangler erfaring, er denne endnu ikke sat i system i 1742. Derfor sendes formularer til rullerne til Norge, men da man i 1743-44 har besluttet at sende Vice-admiral Wodroff derop, "... deels for at afgjøre de Tvistigheder, som i henseende til Separeringen og andre Ting værende imellem Sø og Land Etaten, deels for at bringe Sø Enroulleringens Indretning paa en fast, stadig og efterrettelig fod", tager man det ikke så nøje, hvorledes disse formularer bliver udfyldt.

I årene 1744-46 rejste Vice-admiralen rundt i Norge og bragte altting i skønneste orden, "... indrettet Bøger, Protocoller, Formularer og Extracter" og havde ved sin hjemkomst oplysninger med om enrulleringen i Norge: Foruden den enrulling, som finder sted i købstæderne, og Strandsidderpladserne, har Søetaten lægder i Trondheim, Bergen, Stavanger, Christianssand, Bragnæs og Frederikshald distrikter i et antal af ialt 1156 lægder, som beboedes af 8992 Opsiddere, 2241 Huusmænd, 3935 tjenstdygtigt Mandskab, og 10795 Ungdom, i hvilke i paakommende tilfælde Udskrivning af Matroser kunne ske.

Kollegiet indleder derefter sin vurdering med at beklage, at antallet af lægder til brug for Søetaten altid har været på en utilstrækkelig fod, og at dette antal er blevet yderligere formindsket i tovrækkeri med Landetaten.

Derefter fortsætter det med at beklage, at det ikke er i stand til at levere en endegyldig vurdering af problemet, da man til dette ikke alene "... behøver at determinere det antal Matroser og Soldater, som til Flaaden i Østersøen, og til Escadren i Nordsøen behøved, men end og at være positive underrettede om hvad Force Enroullering i Dannemark og Norge kan udgjøre, dels naar Norges blev

med indbereget, dels naar uindbereget, for deraf at erfare hvad der kunde tages af dem til Flaadens Bemanding, og hvad skaar det ville giøre i Sø Folkets antal, naar de i Lægderne afgivet til Marin Regimenter".

Da man savner denne "positive Underretning", fordi enrulleringen endnu ikke var kommet i faste baner efter Wodroffs anvisninger, vil Kollegiet derfor, med alt muligt forbehold, forsøge sig med "et slags gisset Overslag":

TABEL VI

Flåden består af	
24 Orlogsskibe og 12 Fregatter som behøver bemanding af	10599 matroser 3440 soldater
Snauer, Baade, Pramme, Bombardere, Brandere, Hospitalskibe, og smaa Armerede Fartøyer	2300 "
Til Norges Defension behøves en Flotille af Fregatter, Brigantiner, Galleyer, Skierbaade, og Pramme, og til samme mandskab	2101 " 2660 "
Ved Holmen behøves efter Reglementet de Dato 17de Februarii 1741 stadig Matroser i Krigen	2000 "
summa i alt	17000 " 6000 "
Ved Commerciën, del paa grund af Negotien, dels paa grund af Caperiet	3000 "
og nu det antal da	20000 matroser
Overfor dette gisser man, at enrulleringen vil indbringe i Danmark og Norge	14652 mand
og fra Divisionerne	3348 "
i alt	18000 mand

Ud af disse tal udleder Kollegiet, at oprettelsen af marinere vil le gøre et alt for stort indhug i antallet af matroser, som allerede nu i antal ligger under det nødvendige til flådens bemanding. Muligheden for at hverve det manglende antal udelukkes også, da det ville blive alt for bekosteligt. Kollegiet afslutter sin "Forestilling" ved at lade spørgsmålet stå åbent til det har mere præcise tal at arbejde med: ".. Endnu paa det Wi med det tilforladelige Bistand kunde determinere Eders May:s Sø Folks tall ved Enroulleringen, og deraf afgiøre en exacte Calcule, saa skulle vi ikke mangle at pressere paa at faae de behøvende Extracter fra vedkommende Enroullerings Chef

og saa snart denne er indkommen, nærmere derom at ventilere, og ved en allerunderdanigst Forestilling vore uforgribelige tanker tilkjendegive."

Løvenørn træder som nævnt ud af Kollegiet i 1751 for at tiltræde embedet som amtmand i Korsør, og med hans udtrædelse har projektet formentlig lidt en stille død i en af Kollegiets mange skrivebordsskuffer.

Forinden sin afgang fra Kollegiet, kom Løvenørns navn endnu en gang i forbindelse med marinere. Det skete ved oprettelsen af et marinekompagni i Frederikswærn i Norge, ifølge en Kgl. Resolution af 20. november 1750, der er et svar på en "forestilling" fra Kollegiet. Det besluttes, da der "mangler folk til at bestriide Arbeidet, og det ved den af Land=Etaten foretagne Inddeling af Friegaarde i Lægder, ariverer, at, just i den Tiid da Soldatesque og Matroser skulle anværbes, saa bliver alle de Stæder, hvor slige frie og villige skulde være fangelige, reent betagne, og han (kommandanten i Frederikswærn) derved nødt til at foreslaae de Midler, til hvilke man ellers nødig havde ville gribe...". De midler, man greb til var at udskrive fra Søetatens Lægder 86 mand, dels til matroser, dels til soldater, eller, som Kollegiet ville foretrække at udtrykke det, "... Mariniers, for ikke at gjøre blandt Matroser, alt for stor en Opsigt, fordie de skulde tages til Soldater". Det bestemmes ligeledes, at de skal trakteres som geworbene, (se nedenstående skema), "samt at Mandskabets og Marinernes Mundering maa forfærdiges og til Nye Aar anlægges, og til de den Anskaffelse komme til hjælp, hvad om i Aar dertil er besparet, og bevilge Vi, at den faste Stok saavelsom Matrosernes Mundering, af samme Couleur, som her ved Holmen brugelig er, maa forfærdiges, men Marinernes klædes udi Graae Kioler, med røde Opslager, og røde Vester, og med guld Snore om Hattene." (se TABEL VII)

Dette er Kongens beslutning, men i Kollegiets Forestilling af 11. nov. 1750, havde man foreslået følgende uniformering: "Faste Stokkens og Matrosernes (mundering) maatte være brune med lysegrønne Opslager, og Soldatesquens rød med grønne Opslager og grønne Vester, da Knapperne kunde indrettes enten hvide eller gule, eller den grønne Couleur choiseres saaledes, at de derved kunde distingveres fra de Regimenter som i Norge maatte have grønne Under Klæder og Opslag ...".

Kongen må have været meget opsat på at iklæde Marinerne grå kjoler, for da en ny forestilling indsendes fra Kollegiet, hvori man gør opmærksom på, at gråt klæde, hvis det skal have en antagelig kvalitet og farve, ville være så dyrt, at man måtte overskride reglementets pris for hver karls mundering med 50 sk., bestemmer han i

en resolution af 6. marts 1751, at denne overskridelse af reglementets pris kan tillades.

TABEL VII

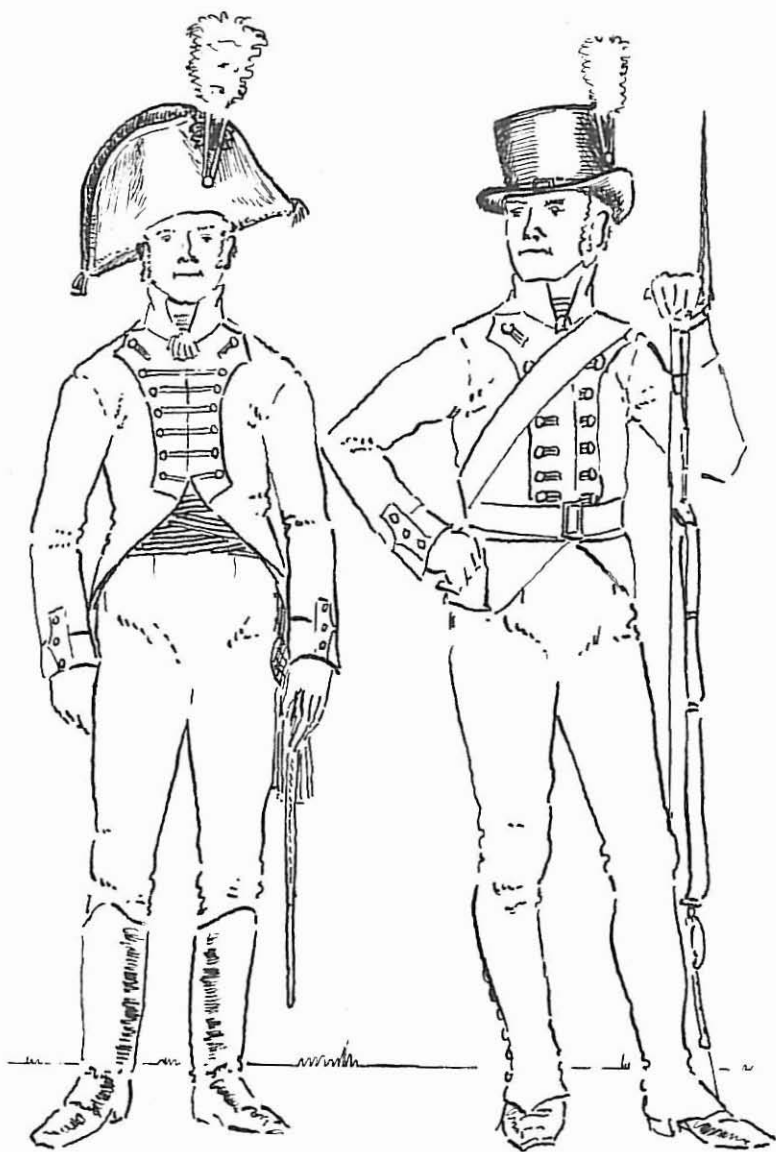
Kollegiets foreslag indeholder følgende liste over lønninger:		
1 Land Lieutenant aarlig	136 rd.	84 sk.
1 Second Lieutenant eller Færnich....	114 "	6 "
1 Fyrværker.....	96 "	6 "
1 Under Fyrværker	67 "	78 "
4 Land Constabler a 56 rd. 65 sk. ...	226 "	70 "
6 Under Constabler a 45 rd. 6 sk.	273 "	72 "
1 Sergeant.....	57 "	9 "
2 Corporaler a 45 rd. 66 sk.	91 "	37 "
50 Soldater a 34 rd. 28 sk.	1714 "	79 "
1 Tambour	37 "	14 "
samt nogle tillæg,..... ialt..... 2093 rd. 36 sk.		

TABEL VIII

Uniform for Officer 1798:		Menig 1798:
Hovedtøj	sort "bicorné", do. kokarde og knap i guld. fjer hvid	Sort filthat, hvid fjer hvid krampe og bånd, knap guld.
Kjole	kraprød, mørkeblå krave, rabatter og ærmeopslag ærme-klap rød, knapper guld, smalle guld-lidser om knapper, skødeopklapninger hvide.	som officer dog hvide lidser om knapper
Bukser	hvide	mørkegrå gamachebukser hvidt lædertøj.

Da man i 1798 endelig opretter et marinekorps i København bliver dets indretning væsentlig forskellig fra hvad Løvenørn havde tænkt sig.

Korpset blev dannet af overskydende mandskab fra de i København garnisonerede regiment, der forøvrigt tidligere havde stillet mandskab til flådens bemanning, med et styrketal på 1099 mand, i 6 kompagnier. Korpsets opgaver var at besætte vagterne ved Holmen samt at stille soldatesque ombord på flådens skibe. Heri adskilte korpset sig ikke fra Løvenørns projekt, men Korpset skulle tilhøre Landetaten, stod under Københavns kommandant, og officererne skulle kunne kommanderes til tjeneste i garnisonen.

72

Marine Corps 1798

Marinekorps 1798. Tegning af stud. mag. Birger Thomsen.

Korpsets mandskab var hvervet, og var, sammen med Feltjægerne og Altonas Jærgergrenader Kompagni, det eneste, som beholdt denne status, efter værnepligten blev indført i 1803.

Grundet på en altid tilstedeværende mandskabsmangel, slutter man samme år Sjællandske Infanteri Regiment sammen med Marine-Korpset, og denne enhed får navnet Mariner-Regimentet. Alle Regimentets 4 batailloner garnisoneres i København.

Foruden den almindelige uddannelse indenfor infanteriet, får dette regiment uddannelse i kanonexercits samt i svømning.

På grund af besværet med at skaffe tilstrækkeligt hvervet mandskab, enrulleredes desertører, tyve og andet godfolk i regimentet, hvilket svækkede den i forvejen ikke alt for gode disciplin, og da mandskabet i 1807 stilledes overfor den engelske hær, som også var hvervet, men med betydeligt bedre forhold, resulterer det i en masse-desertering, omtalt i en kort notits i "Kjøbenhavnske Tidender" d. 23/10, 1807: "Det hele antal deserterede Marinere beløber sig ialt til 1017".

Da man i 1810 mangler mandskab i Københavnske Infanteri Regiment, inkorporeres marinerne i dette regiment, og skulle for fremtiden udgøre 1. Bataillon, under navnet "Marine Bataillon", og det var kun denne bataillon, som kunne sendes til søs.

I 1816 opløstes Marinebataillon sammen med resten af Københavnske Infanterie Regiment. (se TABEL VIII)

KILDER:

1. Project til Mariners oprettelse, af Løvenørn, Marinens Kortsamling, Des. A 35 I-II
2. Sætaten; Det Comb. Adm: og Gen: Comm: Collegio, Kopibog 1746-48, pp. 936-41.
3. Sætaten; Kgl. resolutioner, 1750 og 1751, Nr. 148 og 36.
4. Sætaten; 1748, SK 802.
5. Ruus, P.: Flådens Soldatesque, Tidsskrift for Søværnen, 1932, pp. 513-16.
6. de Lichtenberg, H.: Fra Marineregiment til fodfolksbataillon, Under Dannebrog, 1952, nr. 1.
7. Scheunichen, H.: Landsoldater i Orlogstjeneste, Chakoten, 1968, nr. 3.
8. von Köller, L.: Uniformszeitung der Königl: Dänischen Armee, Kiel 1801.

Dudley Pope: *The Great Gamble*, 579 s.,
Weidenfeld & Nicolson, London 1972, 118,60 kr.

Dudley Popes bog er en yderst spændende og velskrevet beretning om Nelson og Slaget på Reden i 1801.

Forfatteren har førstehånds-kendskab til Danmark fra søsiden, og også gennem sin tidligere produktion har Dudley Pope dokumenteret sin kyndighed i maritime sager. Det ses blandt andet i "The black ship" fra 1963, der behandler mytteriet i H.M.S. "Hermione", det blodigste i den engelske marines historie.

Både Nelson og slaget på Reden er jo ofte behandlet af marinehistorikere, men alligevel kaster Dudley Popes værk nyt lys over mange af slagets detaljer, baggrunden for det dansk-engelske opgør, og den facinerende engelske søhelts personlighed. Dette skyldes især et omfattende studium af både det danske og det engelske kildemateriale, hvor forfatteren har gennemtrawlet både de trykte kilder og det omfattende utrykte materiale fra begge lande.

I forbindelse med de danske undersøgelser takker forfatteren især den tidligere leder af Marinens Bibliotek, H.F. Kiær, dets nuværende leder, Kommandørkaptajn J. Teisen og Kontreadmiral E.J. Saabye. Samarbejdet med den sidstnævnte har desuden bevirket, at bogen indeholder ikke tidligere offentliggjorte tegninger, udført af et øjenvidne ombord i den engelske flåde.

På bogens 300 første sider giver Dudley Pope en yderst grundig gennemgang af slagets forhistorie. Herved får man et godt indblik i såvel de politiske forudsætninger, som hovedpersonernes personlige baggrund.

Under de langvarige krige mellem England og Frankrig i slutningen af 1700-tallet søgte Danmark-Norge at udnytte den store efterspørgsel på neutral tonnage bedst muligt. Denne farefulde sejlads mellem stormagterne indeholdt mange muligheder for økonomisk gevinst - og mange risici for politisk at "komme i klemme". Bedst gik det, når stormagterne var nogenlunde jævnbyrdige. Nelsons sejr over den franske middelhavsflåde ved Aboukir i 1798 blev derfor et vendepunkt, da det herefter blev muligt for England at sætte magt bag det gamle krav om ret til at visitere de neutrales konvojer. Fra dansk-norsk side hævdede man, at konvojer ledsaget af orlogsskibe ikke skulle efterkomme en sådan visitation. Situationen blev derfor særlig vanskelig, da fregatten "Freja" med sin konvoj d. 25

juli 1800 efter en kort kamp i Kanalen blev opbragt af en engelsk eskadre. Efter en kortere noteudveksling understregede den engelske regering, hvor stor vægt den lagde på diskussionen: D. 19 august lå der en engelsk flådeafdeling på 19 skibe i Øresund. Herefter måtte Danmark-Norge naturligvis bøje af, og 10 dage senere blev der indgået en konvention, hvorefter Danmark-Norge forpligtede sig til ikke at konvojere handelsskibene, medens visitationsspørgsmålet blev udskudt til en senere forhandling. Til gengæld blev "Freja" og dens konvoj frigivet. Til trods herfor indgik Danmark-Norge d. 16 december i et væbnet neutralitetsforbund med Rusland - og hermed har vi en af de vigtigste årsager til Slaget på Reden d. 2. april 1801.

De to ledere i den engelske flådeafdeling Sir Hyde Parker og Nelson skildres af Dudley Pope som diametrale modsætninger - og man er ikke i tvivl om, at sympatien er hos Nelson. Det dokumenteres dog også indgående, at Parkers rolle i handlingsforløbet hovedsageligt var præget af en tilbageholdenhed, som i flere situationer vanskeliggjorde ekspeditionen. Dudley Pope mener ligefrem, at Parkers tøven var den egentlige grund til at der blev et slag på Reden. Nelson ønskede derimod en hurtig aktion, hvorved den dansk-norske regering ligesom i 1800 ville være blevet forhandlingsvillig, når de engelske orlogsskibe lå udenfor København.

Gennemgangen af selve slaget er naturligvis et væsentligt punkt i bogen. Her giver Dudley Pope en levende og kyndig skildring af hvert enkelt skib på begge sider under de forskellige faser af kampen. Også her giver arkivstudierne mulighed for nye synsvinkler, ved at bringe os helt ind på livet af de mange hidtil anonyme deltagere. Vi hører f.eks. om Jacob Halberg, en 19 år gammel skrædder fra Asminderød, som skulle have været sine forældres støtte på deres gamle dage - han døde ombord i "Jylland", eller om den 22-årige sømand Peter Larsen fra Yderby, der mistede 2 fingre på højre hånd - han fik 2 rigsdaler/måned i erstatning.

Undervejs får forfatteren også prikket hul på flere myter. Det gælder således Nelsons påståede krigslist i slagets slutning, hvor det klart dokumenteres, at den danske defensionslinie var uskadeliggjort, og det gælder "kikkerten og det blinde øje". Nelson anerkendte modtagelsen af sin chef Parkers signal nr. 39 "discontinue the battle", men han adlød ikke ordren, og sikrede derved sejren.

I enkelte detaljer kan anmelderen dog ikke være enig med Dudley Pope. Det gælder således den meget kritiske vurdering af Olfert Fischer, hvor forfatteren overtager Nelsons opfattelse, der er baseret på en ufuldstændig rapport om slaget skrevet af chefen for Sø-

kadetkorpset H. C. Sneedorff, da Olfert Fischer selv blev såret under slaget.

Hovedindtrykket af bogen er dog, at Dudley Pope endnu en gang har skrevet en levende og veldokumenteret bog om en marinehistorisk begivenhed. Det er i høj grad lykkedes at forene det "almindelige" historiske perspektiv, marinehistorien og interessen for de mange der hørte til på banjerdækket.

Bogen er smukt illustreret, har en fyldig bibliografi, samt en fortegnelse over de deltagende skibes data, besætningernes størrelse, og hvor mange der døde og såredes i slaget.

Hans Jeppesen

DE DANSKE KONGERS SKIBE

Opmærksomheden henledes på, at Strubes Forlag i løbet af december udsender en bog om danske kongeskibe fra de ældste tider og op til i dag. Det er ikke meget, man ved om de første kongeskibe, men Saxo omtaler dog, at allerede år 700 havde Harald Hildetand "et bemærkelsesværdigt kongeskib" i sin flåde. Derefter går der imidlertid næsten et helt årtusinde, hvor oplysningerne om sådanne skibe kun er fragmentariske, indtil man omkring 1650 begynder at få mere udførlige historiske oplysninger at bygge på.

Foruden de egentlige kongeskibe og kongejagter, der udelukkende eller i hvert fald fortrinsvis var bestemt til brug for kongerne og den kongelige familie, har adskillige orlogsskibe - ja, i visse tilfælde endda civile skibe helt eller delvis bemanded af flådens personel - i tidens løb været udrustet til brug for kongerne under rejser til såvel Færøerne, Island og Grønland som til udlandet.

Om alt dette fortælles der i "De danske Kongers Skibe". For at undgå for mange gentagelser er en del skibe og togter behandlet temmelig kort, medens der til gengæld er givet ret indgående omtale og beskrivelser af nogle af de vigtigste togter - især fra den nyere tid.

Bogen, der er illustreret med næsten 60 skitser, tegninger og fotografier, er forfattet af formanden for Marinehistorisk Selskab.

Ved udsendelsen af dette nummer af Marinehistorisk Tidsskrift er bogen (120 sider, ca. 18 x 24 cm) omtrent færdig - men prisen har det endnu ikke været muligt at få fastsat.

R.